

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פר' עקב תשפ"ב

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני כניסת ויציאת השבת:

ירושלים - 18:43 | 19:55

תל אביב - 19:00 | 19:57

חיפה - 18:53 | 19:58

טבריה ומגדל - 18:56 | 19:55

באר שבע - 19:00 | 19:56

מוסר ה' פני אל תמאס

עשה. ושמרתם את-כל-המצוה אשר אנכי מצוך היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את-הארץ אשר אתם עבדים שמה לרשתה. ולמען תאריכו ימים על-האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש. (שם ג' ט')

מיד נחזור לקושי שמתעורר בפסוקים הללו, אך התורה ממשיכה בפס' הבא, תחילת קריאת 'שישי' -

כי הארץ אשר אתה בא-שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את-זרעך והשקית בגלגל כגן הירק. והארץ אשר אתם עבדים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה-מים. ארץ אשר-ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בזה מרשית השנה ועד אחרית שנה. (שם י"ב)

ומכיון שזו ארץ שצריכה מים, גשמים, לכן -

והיה אם-שמצע תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את-ה' אלהיכם ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם. ונתתי מטר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך. (שם י"ג-י"ד)

ואם חס ושלום לא תשמעו בקולו -

השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם. וחלה אף-ה' בכם ועצר את-השמים ולא-יהיה מטר והאדמה לא תתן את-יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ה' נתן לכם. (שם ט"ז-י"ח)

אז השאלות ברורות - הרי כבר נאמר לנו בתחילת הפרשה עד כמה ארץ ישראל מיוחדת, אז מדוע חוזרים על זה כעת במילים אחרות? גם מה ההדגשה שהיא לא כמו ארץ מצרים? ושאלה שקודמת לכך - איך זה קשור לפסוקים שמופיעים לפני הפרשה הזו;

מהו מוסר ה'?

ראינו בפתיחה את המושג "מוסר ה'". מהו מוסר ה'? בפשטות, הכוונה היא למה שה' עושה בעולם - איך הוא מייסר את הרשעים וכמה טוב עושה הוא לצדיקים. כך אכן מבארים כמה פרשנים, ביניהם האבן עזרא, שאומר 'תראו מה הוא עשה למצרים ולמלך מצרים, איך הוא הציף את מצרים, ומה

ננסה הפעם להיכנס לפרשה בנקודה שפחות שמים אליה לב בדרך כלל. אחת הבעיות שמתעוררות בחומש דברים היא שיש עניינים שנדמה שהתורה חוזרת אליהם פעמים רבות - טובה של הארץ, שלא לשבוח מה היה במדבר, ומה עשיתי למצרים ומה היה בניסיונות, והקצפתם וכו'. ויש להבין את הקשר בין דבר לדבר. ננסה להתמקד בפרשה אחת קצרה ולעשות בה סדר.

חזרות 'מיותרות'

בקריאת 'שישי', בפרק האחרון של הפרשה, פרק י"א, מופיעה הפרשה השניה של קריאת שמע אותה אנחנו קוראים מדי יום השכם והערב, וגם שם זה נשמע כמו חזרה על דברים שכבר נאמרו בתחילת הפרשה - והיה עקב תשמעון, ואם לא תשמעו וכו'. מה הרעיון החזרות הללו? הבנה פה תביא אותנו לסוגיה מופלאה של מושג רעיוני של החיים. נראה את הפסוקים -

ואהבת את ה' אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטייו ומצותיו כל-הימים. (דברים י"א, א')

הנה גם כאן המילים "ואהבת את ה' אלקיך" הן חזרה על שנאמר כבר בפרשה הקודמת.

וידעתם היום כי לא את-בניכם אשר לא-ידעו ואשר לא-ראו את-מוסר ה' אלהיכם את-גדלו את-ידו החזקה וזרעו הנטויה. (שם ב')

המילה 'מוסר' זו מילה שאנחנו מכירים אבל פחות אוהבים. בדורנו יותר קל להתחבר למושגים כמו 'אמונה', 'מחשבה', 'חסידות' וכו' אבל מוסר זה לא נעים לנו באוזן. זו הפעם היחידה שהמילה הזו מופיעה בכל חמשת חומשי התורה. נרחיב בזה מיד.

ואת-אתותיו ואת-מעשיו אשר עשה בתוך מצרים לפרעה ול-מצרים וכל-ארצו. ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכביו אשר הציף את-מי ים-סוף על-פניהם ברדפם אחרים ויאבדם ה' עד היום הזה. ואשר עשה לכם במדבר עד-באתכם עד-המקום הזה. ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן-ראובן אשר פצתה הארץ את-פיה ותבלעם ואת-בתיהם ואת-אחיהם ואת כל-היָקום אשר בגלגליהם בקרב כל-ישראל. כי עיניכם הראת את-כל-מעשה ה' הגדל אשר

והצלה מאז היתה ידו נטויה עליהם ולא השיב ידו מבלע עד שאבדם, [לעומת זאת, אתכם] ואשר עשה לכם במדבר (פסוק ה) אשר נגף אתכם בעגל ואש תבערה והנחשים השרפים וקברות התאוה ומגפת השטים וגזרת המרגלים שהיתה בהם יד ה' - 'עד בואם אל המקום הזה' - [כלומר מכל התוכחה והפורענות, המגמה של הכל היא לא לאבד אתכם] וקצר בפורענות שעשה להם ואם כן 'ושמרתם את כל המצוה למען תחזקו' כי ידו החזקה מחזקת שומרי מצותיו ולא יחזיק ביד מרעים. (רמב"ן, דברים י"א, ב')

זה געוואלד. אנחנו מאד אוהבים חשיבה חיובית, התנהגות חיובית, אבל הקב"ה מדבר איתנו דבר מוסר. "מוסר ה' בְּנִי אֶל תִּמְאָס ... (משלי ג', י"א)

אומר משה רבנו - אני רוצה לנתח לכם מה האפיפיון של אדם גדול, של מי שיש לו הקב"ה, של מי שחי ב-"ועתה ישראל מה ה' אלוֹקִיךָ שואל מעמך כי אם ליראה", וממנה הוא מגיע לאהבה ומשם מגיע ל-"ושמרתם את כל מצוותיו". מי שחי כך, ידו החזקה של הקב"ה מגיעה אליו כדי לחזק אותו, ומאותן תוכחות ומאותן המכות הקשות ביותר הוא מגיע אל המקומות הגבוהים ביותר. אדם נבחן לא בחסדים שהוא מקבל אלא ביכולת שלו להתעלות מהייסורים שהוא עובר. וגיד עוד משפט - גדולתו של אדם איננה נמדדת בכוחות שאליהם הוא מוכשר, בחסדים שהוא עושה ובטוב שהוא מפגין כי זה מתאים לו אלא ביכולת שלו לנשוך את השפתיים, מפני שבכך הוא מנכיח את יראת ה' במקום ומנצח את הרגעי, את התגובה האינסטינקטיבית הראשונית שלו.

תנו לב לקבל את תוכחתי

המצרים לקחו את היד החזקה הזו, חטפו עוד ועוד מכות ואז הם באו עם סוסייהם ורכבם - תגידו, לא ראיתם את מזג האוויר הסוער? לא הבחנתם בזעפו של הים? את רוח הקדים העזה? לא תפסתם שהקב"ה שכבר ניסה לדבר אליכם בדם, בצפרדע, בכינים ובערוב וכו', וכבר נכנעתם לפניו וצעקתם "עד מתי יהי זה לנו למוקש", ועכשיו אתם קמים מבתי האבלים של בכורותיכם - אבל כל סוס פרעו רכבו ופרשיו באים אחרי כל זה אל תוך הים? ואז הקב"ה מאבדם "עד היום הזה". ייסורים אינם דבר שמאבד את האדם אלא רק את מי שדוחה את התוכחה. מי שמתבונן, יודע -

... כִּי כַּאֲשֶׁר יֵיָסֵר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ ה' אֱלֹהֵיךָ מִיִּסְרֶךָ. (דברים ח', ה')

כלומר, כמו אב רחמן שבשעה שהוא מכה את בנו יחידו אז רחמיו ואהבתו אליו מתגברים, והוא יודע שהוא עושה את זה ובתשובה ובלימוד להועיל הוא מבין שהמציאות הזו מביאה אותו עד למקום של "עד בואכם עד המקום הזה".

ולמה מוזכרים פה דתן ואבירם? ומדוע קרח לא מוזכר? - כי עליהם כתוב -

עשה לסוס פרעה ולרכבו וכו', לעומת מה שעשה לכם - נתן לכם את המון, ענני הכבוד וכו'. אבל לפי זה, מה הקשר לפסוק הבא על מה שעשה ה' לדתן ולאבירם? ואם כן הוא רוצה להזכיר את כל הדברים הרעים שעשינו במדבר - למה מוזכרים רק דתן ואבירם ולא כל שאר הדברים? וזה לא שהתורה מונעת את עצמה מלהזכיר לנו תוכחות. הפרשה והחומש מלאים בתזכורות כאלו - מסה ומריבה, תבערה, המרגלים וחטא העגל ובהרחבה. זה מה העניין פה?

ועוד יש להבין איך כל האזכורים הללו שמופיעים אצלנו כאן, יובילו אותנו להמשך הפרשה - "ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוה אותך היום למען תחזקו ובאתם וירישתם את הארץ"? כלומר מכל מה שסיפרנו עכשיו אתם אמורים להתחזק, "למען תחזקו", שזהו ביטוי יחידאי וייחודי.

ידו החזקה

הרמב"ן מבאר כאן בקיצור נמרץ, ממש בקודים, ופותח בזה פתיחה לאחד הדברים המופלאים שיש -

ההשוואה, אומר הרמב"ן, בין מצרים לבין ישראל אינה 'תראו כמה עשה רע למצרים - וכמה טוב עשה לכם, ובסוגריים תזכרו גם את דתן ואבירם', אלא בדיוק הפוך. 'תראו', אומר הקב"ה, 'איך אדם מגיב למוסר שה' נותן לו'.

המילה 'מוסר', שאותה נלמד היום, כוללת בתוכה לפחות שש משמעויות שונות. התנ"ך מלא במילה הזו (משלי, ירמיהו, איוב ועוד) אבל בתורה זו ההופעה היחידה שלה.

בפרשת ואתחנן מופיע הביטוי "וידעת היום והשבות אל לבבך..." ואנחנו אומרים את זה כל יום בסיום התפילות, בעלינו לשבח, אבל שם זה מובן שזה בענין האמונה, שה' הוא האלוקים. אבל עכשיו באה התורה ואומרת - יש דבר שאני רוצה שתתבוננו בו כל יום -

וַיִּדְעֻם. הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ... כִּי עֲיִינֵיכֶם הִרְאִיתִי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה ה' הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה. (ב' ז')

אבל אני לא הייתי - אז האם זה רלוונטי גם לי? רש"י מבאר - **וידעתם היום. תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי.**

מהי התוכחה? אומר הרמב"ן - בואו נעשה השוואה שעד היום לא שמעתם עליה, ביניכם ולבין המצרים, אבל בפרמטר אחד בלבד - איך אתם קיבלתם תוכחה, מה היא עשתה לכם, מה מגמתה, ולעומת זאת מה היא עשתה למצרים? וכאן מבקשת התורה לומר שההבדל בין האדם שיודע לקבל מוסר לבין מי שלא יודע, האם הוא נוהג מנהג המצרים או מנהג ישראל.

כי עתה לא ידבר רק במוסר אשר ייסר בו השם לעוברי רצונו את גדלו שהיה מתרומם ומתגדל לאמר התפאר עלי (שמות ח ה) למחר יהיה (שם פסוק יט) ושמתי פדות (שם) למען תדע כי לה' הארץ (שם ט כט) ואת ידו החזקה ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים (שם ג כ) את היד הגדולה אשר עשה ה' (שם יד לא), וזרועו הנטויה שלא נתן להם ריוח

הפרשה. ולכן פרעה מלך מצרים הגיע לאבדון אליו הוא הגיע.
חז"ל אומרים שהוא טען -

איני צריך לעליונים כי יש לי יאורי, מספיק כל צרכי. (רש"י
יחזקאל כ"ט, ג')

לכן הנילוס היה העבודה הזרה של מצרים - עבודת עצמי. חז"ל
אומרים שפרעה וכל ילד מצרי למדו לומר כך -

הואיל וזה משקה שדותינו וכרמנו ואנו ניזונים ממנו, ודאי
הוא א-לוה (מדרש לקח טוב, וארא)

אבל בארץ ישראל - "למטר השמים תשתה מים", כלומר
הקב"ה נתן לך ארץ כזו שיהיה לך שפע רב כאשר תעשה כך
שלא תשכח את ה'. הוא בנה לך אלקים כזה שתצליח לקחת
את היד החזקה שהוא עושה "למען תחזקו". ואם לא יהיה גשם
- תשא עיניך השמימה. זו ארץ אשר עיני ה' אלוךך בה, אשר
ה' אלוךך דורש אותה תמיד.

זה מזכיר את הפסוק שפותח לנו את כל הפרשה -
וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם-לִירְאָה...
(שם י', י"ב)

אז הארץ הזו היא ארץ אשר עיני ה' אלוךך בה, ארץ אשר הוא
דורש אותה תמיד, והוא נותן לך להרגיש שאתה צריך אותו-
וכך לא ירום לבבך ושכחת, וכך תהיה מחובר למקום וכך תדע
להפוך כל תוכחה כדי להתחזק ממנה.

אתם מבינים מה כתוב פה הפרשה? פירוש הביטוי "יד חזקה"
הוא שאותה יד חזקה מחסלת את המצרים ואותה יד חזקה
מחזקת את שומרי המצוה. יד חזקה איננה בהכרח עונש.

שש משמעויות מוסריות

בואו נדבר רגע על המילה הזו, "מוסר". הפרשה שלנו עוסקת
ביראה ובאהבה. היא מתחילה ביראה ואחר כך באהבה (י', י"א),
אבל הפרשה שאנו עוסקים בה מתחילה באהבה ועוברת
ליראה (י"א א' - "ושמרת משמרתו" היינו יראה). האמת היא שזו
המשנה המפורסמת ממסכת אבות -

אִם אֵין חֻכְמָה אֵין יִרְאָה, אִם אֵין יִרְאָה אֵין חֻכְמָה. (אבות ג',
י"ז)

יראה היא שלב אחד לפני האהבה, אבל אחרי האהבה באה
יראה יותר גדולה. השיא של הכל היא היראה. נסביר, תוך
התמקדות במילה מוסר; רגע של עברית -

אני מבקש לדבר על היכולת ל-"שמע בני מוסר אביר".
'המוסר' במובן של אתיקה, מוסר אנושי, פחות רלוונטי אלינו כי
לא תמיד הוא אמיתי, שכן הוא משתנה ממקום למקום ומזמן
לזמן מפני שזה ענין של השקפה. לענ"ד המילה הזו, מוסר, יש
בה ששה שורשים נפרדים, שש משמעויות שונות -

1. מסירה ("משה קיבל תורה מסיני ומסרה..." את המוסר
אבא מוסר לבנו),
2. הסרה,
3. מוסרות (רצועה על הבהמה - "פתחת למוסרי"),

... אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת-פִּיהָ וַתִּבְלַעַם וְאֶת-בָּתֶּיהֶם וְאֶת-
אֱהֻלֵּיהֶם וְאֶת כָּל-הַיְּקוּמָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל-יִשְׂרָאֵל.
(שם י"א, ו')

בדיוק כמו בים סוף, שנבלעו בים! דתן ואבירם נהגו כמו
המצרים ולכן לא נשאר מהם כלום. מחטא העגל נשאר עם
ישראל, מתבערה נשארו עם ישראל, ממסה ומריבה? אפילו
מקרח נשאר - "ובני קרח לא מתו".

דתן ואבירם היו ניצים, ניצבים שדוחים תוכחה, ונוהגים מנהג
מצרים. הם יצאו אל פתח אהליהם ויצאו בלהט כנגד משה
רבנו שבא לפייסם. הם לא דנים על הקרבת הקטורת. עליהם
למדו חז"ל שכבר שמונים שנה מאז תחילת הדרך הם הגיס
החמישי שדבוקים ברעיון המצרי שהוא -

...מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמֵּעַ בְּקֻלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעֵתִי אֶת-
ה' וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח. (שמות ה', ב')

וכיון שאני קשוח, אני לא מוכן לקבל את התוכחה ולכן
הייסורים גורמים לי להאבד. לא הייסורים הם שמאבדים אותי
אלא אי ההבנה שלי מהי מגמת הייסורים וחוסר הנכונות שלי
לקבל אותם. העולם הזה, מה לעשות, הוא לא 'תכנית
בבקשתך', ויש בו מוסר שבונה אותי כמו ששום דבר אחר לא
יכול לבנות אותי. וזה פירוש הפסוק "וידעתם היום" כמו
שראינו שאומר רש"י - "תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי".
לקבל את התוכחה.

אקלים אמוני

בין ארבעים ושמונה דברים שתורה נקנית בהן מופיע - "אוֹהֵב
אֶת הַתּוֹכְחוֹת" (אבות ו', ו') - זה נגד הטבע האנושי. אדם בדרך
הטבע דוחה את התוכחה, וזו ההתמודדות וההבדל בין מצרים
ובין ישראל. מעתה נבין את הפסוק שראינו לעיל -

כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֹת אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂה ה' הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה. (שם ז')
שהכונה היא לעיניכם הראויות כל יום, את כל מעשה ה' הגדול
אשר עשה - את אותה יד חזקה הוא נותן למי שיכול להתחזק
ומי שלא יודע להתמודד עם זה - נאבד. ולכן -
וְשִׁמְרָתֶם אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם לַמַּעַן
תִּתְחַזְּקוּ...

תתחזקו מהיד החזקה. אותה יד חזקה שבה גרש ה' ואיבד את
המצרים במצרים, היא אותה יד חזקה שבה הוא מחזק אתכם
למען תחזקו וירישתם את הארץ - את הארץ שהיא איננה בארץ
מצרים. האקלים מפתח את התפיסות הללו. הקב"ה זיכה
אתכם בארץ שאין בה נילוס שיכול לגרום לכם למחשבות של
'מי בכלל צריך לפנות? אלא 'והיה אם שמוע תשמעו - ונתתי
מטר ארצכם', למטר השמים תשתה מים.

...לֹא כָאֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת-
זֶרְעוֹ וְהִשְׁקִיתָ בְּרַגְלְךָ כִּגְן הַיָּרֵק. (שם י"א, י')

שם במצרים כידוע לא יורד גשם. הנילוס עולה ומשקה את
השדות, ומכיון שבעיני בשר אין צורך לכאורה בעזרת ה',
עלולים לשכוח שהקב"ה 'הוא הנותן לך כח לעשות חיל'. זו כל

טובים שאני צריך להסיר מהתפריט שלי, הרי שברמה המוסרית-רוחנית יש לי פי מיליון מפסידים שמפריעים לי.

ומה לעשות שכדי שהאדם יגיע לזה הוא זקוק למוסרות. הדוגמה הקלאסית לזה היא עקדת יצחק - שם יצחק אבינו מבקש מאביו אברהם 'אוסרני ידי ורגליי, כיון שידוע אני שהנפש חצופה, שמא תזדעזע הנפש ונמצא סכין זו ממקומו' - ולכן אני מבקש שתקשור אותי (עי' מדרש תנחומא וירא כ"ג). אני חייב את המוסרות, אני זקוק להם כדי שאני אהיה אני.

ואז באה המשמעות הרביעית - האם אתה יודע להתמודד עם הייסורים, ואתה מבין שהם באים להרים אותך ולהביא אותך אל המקום הגבוה הזה? - "וידעתם היום" - 'תנו לב לקבל את תוכחתי'. האם אני מבין שהייסורים שאני עובר הם חלק ממהלך הכרחי על מנת שאני אהיה אלוהי וכדי שאני אצליח להופיע את הכח הגדול הטמון בי?

והמשמעות החמישית, זה דבר פלאי ממש. התמסרות קיימת רק כאשר אתה יכול לתפוס את העבודה הזו של המוסר. רק אז אתה באמת מסור לרעיון. כשאתה עושה את מה שנעים לך וטוב לך, גם אם אתה עושה בזה דברים נהדרים - זה עובד רק כאשר הכל הולך כשורה, אבל אם טיפה משהו לא יסתדר - אתה תתחיל לעבור 'ממפלגה למפלגה', או שתיעלם לגמרי. אתה פשוט לא תהיה. היכולת להתמסר למשהו היא הדבר המוסרי ביותר שיש. זה הכוח של האדם לנשוך את שפתיו, להחליט מה הדבר שאני מתבונן בו, לקבוע את המטרה ואליה ללכת ולשים עלי מוסרות בדרך אליה ולהסיר כל מונע ומפריע. וכפי שאני קיבלתי את המטרה הזו ב-'שמע בני מוסר אביך', כך גם אני אמשך ואמסור אותה הלאה לבאים אחרי.

והמשמעות הלשונית השישית היא שוב עקדת יצחק. כאשר מה שקובע את מסלול חייו של האדם והתנהלותו בהם זה המוסר שלו - הרי שהוא ימסור על זה את נפשו. אם מה שקובע את מסלול חייו הם הכישורים שלו, החסד שלו, הטוב שלו, הידיעות שלו או אפילו התורה שלו (שלא במובן של מוסר), הרי כאשר משהו יפריע, כשמשוה לא יילך - הוא לא ימסור על זה את נפשו.

זו הפעם היחידה שבה בא הקב"ה ואומר לנו "וידעתם היום כי לא את בניכם אֶשֶׁר לא יִדְעוּ וְאֶשֶׁר לא רָאוּ אֶת מוֹסֵר ה' אֱלֹהֵיכֶם...", ואני חוזר שוב לפירושו של רש"י - "תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי". זו החלוקה עליה מדברת הפרשה.

חדל בני מאמרי דעת

האמת היא שמי שיעבור על הפסוקים בנביאים ובמשלי, שם מופיעות כל ההטיות של המילה 'מוסר', יגלה גם שם את כל מה שדיברנו בו עכשיו. הפסוק אומר -

חַדַּל בְּנֵי לְשֹׁמֵעַ מוֹסֵר לְשִׁגְוֹת מְאֹמְרֵי דָעַת. (משלי י"ט, כ"ז)

זה פסוק תמוה מאד. 'חדל בני לשמוע מוסר'! - מסביר האבן עזרא -

4. ייסורים ("אשרי הגבר אשר תייסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו" - חז"ל לומדים שזה מוסר),

5. התמסרות - האם אני מסור למשהו עד הסוף?

6. מסירות- מסירות נפש, היכולת שלי למסור את נפשי.

נכנס ונסביר כל אחת המשמעויות הללו;

ניקח את המושג חסד, מושג הרבה יותר סימפטי בעינינו ממוסר. אנחנו אוהבים אנשי חסד. האם אנחנו מכירים בהמות או חיות שעושות חסד? - וודאי, אולי אף כל החיות עושות כך עם בנייהן, גוזליהן, גוריהם. יש אפילו עוף שנקרא על שם החסד הזה - החסידה, שעושה חסד עם חברותיה. לעומת זאת אני לא מכיר אף חיה שלומדת מוסר או שצריך להטיף לה מוסר. מוסר איננו אילוף. אילוף הוא אינטרס של האדם, ניצול של האדם את החיה שלו.

לעומת זאת, עגל קטן שנולד לפני שעה כבר יודע ללכת וכאשר הוא עובר ליד אש או נהר שוצף יידע להיזהר מתוך האינסטינקטים שלו. אבל ילד קטן שנולד לא לפני שעה אלא לפני חמש שנים - לא יודע להיזהר מאש או מנהר. האם הוא לא מבין שום דבר? כלומר כל כוחו נובע אך ורק לא מאינסטינקט אלא מכך שהוא לומד את זה. מיישהו צריך למסור לו את זה. הוא אמור להתבונן בדבר.

עד עתה דיברנו על דברים פסיים. נמשיך לשלב הבא - ילד קטן בדרך כלל יימשך למאכלים טעימים, מתוקים, לאו דווקא בריאים. לסוכריה ולא לגרנולה. אבל עגל קטן - בחיים לא יאכל משהו שלא מתאים לו! אין לו שום חשק ומשיכה אלא לבת מינו, לקיום המין. בשביל זה הוא צריך אוכל מתאים, לדעת ממה להיזהר ועם מי להתחבר. הכל טבוע בו. האינסטינקטים הללו קיימים בכל הבריאה - חוץ מאשר באדם!

האדם צריך להתבונן, הוא צריך שילמדו אותו להתבונן, וגם מה שילמדו אותו להתבונן בגיל שלוש שנים איננו רלוונטי לגיל שלושים או שישים, כי בכל יום ובכל שלב בחיים יש לו התמודדויות אחרות, ובכל יום יש כך וכך מפריעים שמבקשים להסיר אותי מהדרך שאני צריך לבחור בה. המוסר הוא מסירה, ולאחר מכן הוא גם היכולת שלי להתבונן ולהסיר את המונע.

מבחן האדם - בהפך טבעו

וכאן נטען טענה פשוטה שכל אחד מכיר על עצמו אך היא איננה נטענת מספיק - מבחנו האמיתי של האדם הוא לא בחסד או בטוב שהוא עושה כי הוא מוכשר בו, אלא ביכולת שלו להתגבר על מה שקשה לו. ביכולת שלו להופיע את ייחודו וייחודיותו במה שבו זה לא 'זורם' לו, לא טבעי לו. וכאשר הוא מצליח 'לנשוך את שפתיו' ולא פועל באופן הבהמי, הטבעי, האינסטינקטיבי שלו - שם מופיע האדם, שם מופיע הכח להופיע בדמותו וכצלמו. הכח המוסרי הזה של האדם נובע מכך שהוא כל הזמן נמצא בהתבוננות. זה לא אינסטינקט אלא זה דבר נמסר שאיתו אתה יכול להסיר את המונעים ואת המפסידים, כי אם ברמה הטבעית יש לי כל מיני מאכלים לא

הרמב"ן באיגרתו המפורסמת לבנו מצטט - "שמע בני מוסר אביך" (משלי א', ח'), "עקב ענוה יראת ה'" (שם כ"ב, ד'). זו האגרת שבה הוא מדבר על כך שמהמוסר אדם מגיע אל החיים, אל השמחה - מתוך היראה, מהכוח להבין איך אני מתמודד בתוך מציאות שאני מודע לכך שאני חייב להתבונן, ואז אני מגיע רק ממציאות זו אל השמחה האמיתית, אל החירות האמיתית.

"בדברים לא יווסר עבד", אולי אפשר להסביר שבדיבורים אתה לא יוצא מהעבדות שלך. כדי להיות בן חורין אמיתי אתה נבחן ביכולת שלך לקבל את היד החזקה כמה שבא "למען תחזקו", אחרת אתה תביט באדמה שסביבך ותקטר - 'למה בניו יורק יש נילוס ואצלנו אין גשם...'. רק אם תסתכל על כל מה שיש סביב כדיבור אלוהי אליך, ותבין שמה שאתה חי בו היא "אָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֶתָּה תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ..." (דברים י"א, י"ב), והוא מבקש - "תנו לב לדעת ולהבין ולקחת את תוכחת".

וחזקת והיית לאיש

זו הדרך שאני מבקש למסור לכם שאתם תמשיכו ותמסרו ותהיו אתם -

... וְחִזְקָתָ וְהִיִּיתָ לְאִישׁ. (מל"א, ב', ב')

שהיא הברכה של דוד המלך לבנו שלמה, ואותה מתרגם יהונתן -

...ותתקיף ותהא לגבר דחיל חטאין.

איש זה אישיות. איש הוא מי שיועד שהוא מועד. 'איש' לשון אש שיש בתוכה י', והוא יודע לקבל את מה שיש סביבו כדיבור, כדרך שמביאה אותו ל-'למען תחזקו', כי מה שהוא באמת וכל עניינו בעולם היא היכולת שלו להתבונן במוסר הזה, מוסר ה'.

זה מה שבין היד החזקה של מצרים לבין היד החזקה של ישראל, ומכאן ממשיכה התורה אל פסוקי הפרשה השניה של קריאת שמע - "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי..." ותצליחו לעמוד בכל מה שדיברנו עליו - אז תבינו מדוע יש מטר ארצכם ומדוע לעיתים אין לכם את מטר ארצכם, ואז - "למען ייראו".

פרשה מופלאה מאד. "מוסר ה' בני אל תמאס".

זה הפסוק דבק ראשו עם סופו, וכן הוא: חדל בני מאמרי דעת אם תאבה לשמוע מוסר, ואחרי כן לשגות.. (א"ע, שם)

צריך להדביק את ראש הפסוק עם סופו - 'חדל בני מאמרי דעת'. מיליון שיעורים שאתה תעביר לא יעזרו לאף אחד, אם אתה תמשיך ותאבה לשמוע מוסר ואחרי כן לשגות. המבחן שלך הוא האם אתה אוהב מוסר, כי אם לא - חדל בני מאמרי דעת, הם לא יובילו אותך לשום מקום. אל תתעסק עם אמרי דעת אם שמיעת המוסר שלך היא בעצם לשמוע ואחרי כן לשגות.

ובטח אנחנו שואלים - אז הבנתי שמוסר זה דיבור, אבל למה זה צריך לכלול גם ייסורים? למה אי אפשר להסתפק רק בדיבור?

בדברים לא יווסר עבד

אומר לנו שלמה המלך -

בְּדִבְרִים לֹא יוֹסֵר עֶבֶד כִּי יִבִּין וְאֵין מַעֲנָה. (שם כ"ט, י"ט)

בדיבורים בלבד העבד לא יקבל מוסר, כי הוא יבין אמנם אך לא יענה לזה. וגם כאן נראה את ביאור האבן עזרא -

בדברים. בלבד לא יוסר עבד, בשבט ותוכחות ראוי ליסרו. **כי יבין.** אעפ"י שיבין המוסר, לא יענה למייסר לומר כן אעשה.

זה בדיוק מצרים, פרעה. "מי ה' אשר אשמע בקולו.. לא ידעת את ה' וגם את ישראל לא אשלח" - ואם אתה שם הרי שאתה לא מצליח ליירא את ה', לא להנכיח אותו, בוודאי שלא תגיע ליראת ה', אלא רק לדיבורים בעלמא, וודאי שכאשר אתה תגיע לרגע הקשה שבו תאלץ לבחור בין הקב"ה לביןך - אתה תרוץ לתוך הים, ותאבד את עצמך, כי לא ידעת להפך את הייסורים לדבר טוב.

זה מדהים, כי שלמה המלך עצמו מספר שם קצת לאחר מכן על כך בעצמו -

דִּבְרֵי לְמוֹאֵל מֶלֶךְ מִשָּׁא אֲשֶׁר יִסְרְתוּ אָמוֹ. (שם ל"א, א')

ומזה הוא מגיע לכל פסוקי 'אשת חיל'. חז"ל מבארים שה'משא אשר יסרתו אמו' מתייחס ללקיחתו את בת פרעה לאשה שאז באה אמו וכפאתו על העמוד (עי' סנהדרין ע:) - על עצמו הוא מדבר! "בדברים לא יווסר עבד" - אנ בדיבורים לא הצלחתי להיווסר - להפוך באמת ולהיות אלוהי, ליצור מציאות יראת ה' אמיתית.

חשיעור מוקדש לרפואת
עמרים בן איידה חיה
שמחה יפה בת שרה חתון
רינתיה בת אסתר
חוראל בן רחל
חללי בת רחל

ולהבדיל לע"נ
בנימין בן אברהם ז"ל
יהודה ליאון בן מרים ז"ל
רעות בת ליאורית ע"ה
דינה ב"ר אליהו ע"ה

להקדשת שיעורים ניתן לפנות בהודעת וואטסאפ
לעמנואל - 054-7500516